מסורת הש"ס

א) שבת עב:, ב) [עי' תוס' לקמן סג. ד"ה אי אמין], ג) [שבת קו. וש"נ], ד) לעיל לה: שבת ע. יבמות ו: [ודף לג: כריתות כ:], ה) שבת ע. קג: כריתות ג., ו) [בשבת איתא ואדרי בר חנינא], ז) [שבת ע: וש"נ], ח) [סוכה לו: וש"נ], ט) [וע"ע תוס' מכות ז: ד"ה אלא פרט ותוס' שבת עב: ד"ה בלאומר].

תורה אור השלם

א. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר נֶפֶשׁ כִּי תֶחֱטָא בִשְׁגָגָה מִכֹּל מִצְוֹת יְיָ אֲשֶׁר לֹא תֵעָשֶׂינָה וְעָשָׂה מֵאַחַת מֵהֵנָּה: ויקרא ד ב

הגהות הב"ח

(א) גמ' השתחואה נמי ללאו וכו' השתחואה נמי לחלק:

עין משפט נר מצוה

קלז א מיי' פט"ו מהל' שגגות הלכה א סמג עשין ריז:

קלח ב מיי' שם פ"ז הלכה ג:

קלט ג מיי' שם הלכה ב: ד [מיי' פ"ג מהל' ע"ז הל"ד טוש"ע י"ד סי' קלט סעי' ג]:

קמ ה ו ז מיי' פ"ו מהל' שגגות הלכה א:

קמא ח מיי' שם הלכה ד:

ואי לא קבליה עליה באלוה לא כלום הוא אלא לאו מאהבה ומיראה ורבא אמר לך לא באומר מותר אומר מותר היינו העלם דבר באומר מותר לגמרי העלם דבר [א]קיום מקצת וביטול מקצת [א)]תני רבי זכאי קמיה דרבי יוחנן זיבח וקיטר וניסך [ב)]והשתחוה בהעלם אחד אינו חייב אלא אחת אמר ליה [ג)]פוק תני לברא אמר רבי אבא הא דאמר ר' זכאי מחלוקת ר' יוסי ורבי נתן דתניא [ד)]הבערה ללאו יצאה דברי רבי יוסי ורבי נתן אומר לחלק יצאה למאן דאמר הבערה ללאו יצאה השתחואה (א) נמי ללאו יצאה למ"ד הבערה לחלק יצאה השתחואה נמי לחלק יצאה מתקיף לה רב יוסף דילמא עד כאן לא קאמר רבי יוסי התם הבערה ללאו יצאה דנפקא ליה חילוק מלאכות [ב]מאחת מהנה [ה)]דתניא ר' יוסי אומר ועשה מאחת מהנה פעמים שחייב אחת על כולן פעמים שחייב על כל אחת ואחת [ו)]וא"ר יונתן מאי טעמא דרבי יוסי דכתיב ועשה מאחת מהנה אחת מאחת הנה מהנה אחת שהיא הנה והנה שהיא אחת אחת שמעון מאחת שם משמעון הנה אבות מהנה תולדות אחת שהיא הנה [ג]זדון שבת ושגגות מלאכות הנה שהיא אחת [ג]שגגת שבת וזדון מלאכות אבל הכא דלא נפקא ליה חילוק מלאכות מדוכתא אחריתי דכולי עלמא השתחואה לחלק יצאה חילוק מלאכות דעבודת כוכבים נמי תיפוק ליה מאחת מהנה אחת זביחה מאחת סימן אחד הנה אבות זיבוח קיטור ניסוך והשתחואה מהנה תולדות [ד]שבר מקל לפניה [ה]אחת שהיא הנה זדון עבודת כוכבים ושגגת עבודות הנה שהיא אחת [ו]שגגת עבודת כוכבים וזדון עבודות האי שגגת עבודת כוכבים היכי דמי אי קסבר בית הכנסת הוא והשתחוה לו הרי לבו לשמים אלא דחזא אנדרטא וסגיד ליה אי קבליה עליה מזיד הוא אי לא קבליה עליה לא כלום הוא אלא מאהבה ומיראה הניחא לאביי דאמר חייב אלא לרבא דאמר פטור מאי איכא למימר [ז]אלא באומר מותר תפשוט [ז)]דבעא מיניה רבא מרב נחמן העלם זה וזה בידו מהו תיפשוט [ח]דאינו חייב אלא אחת הא לא קשיא ותפשוט ומי מצית מוקמת להני קראי בעבודת כוכבים דאילו הכא כתיב במשיח פר ובנשיא שעיר וביחיד כשבה ושעירה ואילו בעבודת כוכבים תנן ושוין שבשעירה כיחיד [ח)]ותו לא מידי כי אתא רב שמואל בר יהודה אמר

הכי

ואי לא קבליה עליה באלוה. אלא לכבוד המלך השתחוה לו לא כלום הוא דהא לא אכוין לשם עבודת כוכבים: **אלא לאו.** שעבד עבודת כוכבים מאהבה ומיראת אדם כסבור שמותר לעשות והאי אומר מותר כי האי גוונא דידע ליה לאיסור עבודת כוכבים בכל עבודות שלה לאו העלם דבר קרי לה אע"פ שנעלם ממנו איסור אהבה ויראה שאין זו מגוף האיסור אלא א"כ נעלם ממנו עיקר עבודת כוכבים באחת מעבודותיה כסבור שעבודה זו מותר לה: **ורבא אמר לך.** לא הוי שגגת מעשה הכי אלא באומר מותר לעבוד עבודת כוכבים כסבור אין עבודת כוכבים בתורה: **אומר מותר היינו העלם דבר.** והא אפילו רבנן מודו: ומשני אומר מותר דקאמינא היינו דקא עקר לה לגמרי: **העלם דבר קיום מקצת וביטול מקצת.** כגון יש עבודת כוכבים בתורה שלא לזבוח ושלא לקטר אבל המשתחוה מותר: **אינו חייב אלא אחת.** וכל עבודותיה באזהרה אחת הן לא תעבדם (שמות כ) הלכך אין כאן חלוק חטאות: **פוק תני לברא.** דטעות הוא ולקמן מפרש טעמא: **הבערה.** שיצאה מכלל לא תעשה כל מלאכה (שם) דשבת: **ללאו יצאה.** להוציאה מחומרי שאר מלאכות וללמד עליה שאינה לא בכרת ולא במיתה אלא בלאו: **לחלק.** לחלוק ולומר לך מה זו מיוחדת שהיא אחת מאבות מלאכות הנעשית במשכן וחייב עליה הכתוב בפני עצמו שפרט לה לבדה אף כל שהוא אב מלאכה אם עשאן בהעלם אחד חייב על כל אחת ואחת דכל דבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא: **השתחואה נמי ללאו יצאה.** לקמן (דף סג.) אמר שלש השתחואות נאמרו באזהרת עבודת כוכבים אחת לשלא כדרכה כדאמרן לעיל [ס:] אזהרה מניין ת"ל לא תשתחוה ואחת לכדרכה ואחת לחלק מה השתחואה מיוחדת מעשה לעצמו וחייב עליה בעצמה אף כל עבודה ועבודה כשוגג חייב עליה חטאת לעצמה. ותנא דר' זכאי סבירא ליה כר' יוסי דהאי השתחואה יתירא לאו לחלק יצאה אלא ללמד עליה שהיא בלאו ולא בכרת ואין חטאת על שגגתה ואע"פ שחייבין עליה מיתה דהא גבי סקילה כתיב (דברים יז) וישתחו להם מיהו מכרת ומחטאת אפקה הלכך לא משכחת קרא בעבודת כוכבים לחלק: **מאחת מהנה.** גבי חטאת כתיב פעמים שחייב חטאת אחת על כולן כגון שוגג בשבת כסבור אין היום שבת אבל יודע היה שכל מלאכות שהוא עושה אסורות בשבת מביא קרבן אחד דהא שגגה היא ופעמים שחייב על כל אחד ואחד כגון שהזיד בשבת ויודע שהוא שבת היום ויש שבת בתורה ושגג במלאכות שלא היה יודע שהמלאכות הללו אסורות אלא מלאכות אחרות חייב על כל אחת ואחת שיש כאן שגגות הרבה: ר' יונתן מפרש טעמא דר' יוסי היכי משמע ליה האי מהאי קרא: **ועשה מאחת מהנה.** הוה ליה למכתב ועשה אחת מהנה אי נמי ועשה אחת ולישתוק מדכתבינהו הכי ש"מ למדרש כל חד וחד לחודה לחייבו על אחת ועל מאחת כלומר מקצת העבירה על הנה ועל מהנה כדמפרש הנה אבות מהנה תולדות. ולמדרשינהו נמי כי הדדי הכי מדסמכי להדדי: **אחת שהיא הנה.** כלומר פעמים שהוא חייב על מלוה אחת חטאות הרבה והנה שהיא אחת פעמים שאינו חייב אלא אחת על מלות הרבה והכי משמע מאחת מחייב הנה מהנה מחייב אחת מדכתיב מ' יתירא. והשתא מפרש לה אחת כשעשה עבירה שלימה שנתכוין לכתוב שמעון וכתבו כולו מאחת על מקלתו נמי מחייב כגון נתכוין לכתוב שמעון ולא כתב אלא שתי אותיות חייב. ולהכי נקט שמעון משום דשתי אותיות ראשונות הוו להו שם במקום אחר כגון שם בן נח וה"ה גד מגדיאל דן מדניאל אבל נתכוין לכתוב שם אחר כגון נפתלי ולא כתב ממנו אלא שתי אותיות לא מיחייב שאין כאן מלאכה בשום מקום: **מהנה תולדות.** דנפקא לן מדדמי להו לאבות והיינו מהנה כלומר מן הדומות להם: **אחת שהיא הנה.** דאמרן לעיל פעמים שמתחייב על כל אחת ואחת דהיינו על אחת הנה על מלוה אחת כמה חטאות כגון עושה מלאכות הרבה בזדון שבת ושגגות מלאכות כדפרישית לעיל דיש כאן שגגות הרבה: **שגגת שבת וזדון מלאכות.** יודע שמלאכות הללו אסורות בשבת אבל כסבור אין שבת היום כולה חדא שגגה היא: **דכולי עלמא לחלק יצאה.** דהכל מודים דכל היוצא מן הכלל ללמד על הכלל כלו יצא אי לא נפקא לן מדוכתא אחריתי ומשום הכי אמר ליה פוק תני לברא דלאפילו לרבי יוסי חייב על כל אחת ואחת: **תיפוק לי מאחת מהנה.** לרבי אבא פריך נהי דמתניתין רבי יוסי היא דהשתחואה ללאו יצאה מיהו תיפוק לן דחייב על כל אחת ואחת מהנה כדנפקא ליה לרבי יוסי בשבת דהא האי קרא גבי חטאת סתמא כתיב ונדרשיה נמי בעבודת כוכבים הכי אחת ועשה אחת שעשה עבודה שלימה כגון זבוח מאחת ועשה מאחת כגון שחט סימן אחד לעבודת כוכבים דאשכחן ליה הכשר גבי חטאת העוף בפנים: **שבר מקל לפניה.** לשם עבודת כוכבים דדמי לשחיטה שסובר מפרקתה וכגון דדרכה לעובדה במקל כדאמרינן במס' עבודת כוכבים בפ' ר' ישמעאל (דף נ.) עבודת כוכבים שעובדין אותה במקל שבר מקל לפניה חייב: **אחת שהיא הנה.** פעמים שהוא חייב על עבודה אחת חטאות הרבה כגון שעבד עבודות הרבה: **כזדון עבודת כוכבים ושגגת עבודות.** דיודע שעבודת כוכבים אסורה בזובח אבל כסבור שמותר לקטר ולנסך ולהשתחוות: **האי שגגת עבודת כוכבים היכי דמי.** כלומר היכי מתוקם קרא בעבודת כוכבים הא לא משכחת לה שגגת עבודת כוכבים בזדון עבודות הלכך לא נפקא לן בעבודת כוכבים חלוק מלאכות מהכא: **אלא מאהבה ומיראה.** יודע שאסורה עבודת כוכבים בעבודות הללו אבל שגג בכך כסבור שאין עבודת כוכבים בתורה מאהבה ומיראת אדם והוי כשגגת עבודת כוכבים וזדון עבודות דמחייב חדא: **אלא באומר מותר.** כסבור אין עבודת כוכבים בתורה והוי דלא הוי שגגת עבודת כוכבים וזדון עבודות אלא שגגת זו וזו מיהו קרא דקאמר הנה שהיא אחת בהכי מוקים לה: **דבעא מיניה רבא מרב נחמן.** במסכת שבת פרק כלל גדול (דף ע:): **להני קראי.** האי אחת והאי הנה: **ואילו בעבודת כוכבים (תנן) [תניא].** לעיל [סא:]: ושוין רבי וחכמים שכהן משיח בשעירה כיחיד: **ותו לא מידי.** ליכא לשנויי מידי הלכך לא נפקא לן חלוק מלאכות בעבודת כוכבים מהכא אלא מהשתחואה כלאתקפתא דרב יוסף. והא דרבי זכאי דפטר לה בחדא נפקא (לקמן דף סג.) מלא תעבדם הכתוב עשאן עבודה אחת:

ורבא אמר [לך] לא באומר מותר. ובריש הגולין (מכות דף ז. ושם) דממעט רבא מבשגגה פרט לאומר מותר התם גרס רבה דעני אביי בתריה אי נמי גבי גלות טובא בשגגה כתיבי ט): **מאי טעמא** דר' יוסי. בפ' כלל גדול (שבת ד' ע.) פ"ה דלכתבי מ"ם דמאחת ומ"ם דמהנה למאי אתו ולשון מ"ט לא משמע כן ויש לפרש מ"ט דר' יוסי הא לשמעון ולשם משמעון לאבות ולתולדות איצטריך ומפרש משום דאסמכינהו אהדדי דרשינן נמי אחת שהיא הנה והנה שהיא אחת:

העלם

מוסף רש"י

ואי לא קבליה עליה באלוה לא כלום הוא. דכיון דלא נעשה לשם עבודת כוכבים, השתחואה דידיה לאו כלום היא (כריתות ג.). **הבערה ללאו יצאה.** שהיתה בכלל לא תעשה כל מלאכה, חזרה והוציאה מכללו ופרט בה לאו לעצמה, לומר לך שאינה במיתת ב"ד כשאר מלאכות אלא בלאו זה לבדו (פסחים ה: ובעי"ז יבמות ו: ולעיל לה:) שאין חייבין עליה כרת וסקילה כשאר מלאכות אלא מה שאמור בה (שבת ע.). **לחלק יצאה.** שלא תאמר אינו חייב סקילה עד שיחלל שבת בכל מלאכות, לכך יצאתה הבערה מן הכלל לחלק, מה הבערה מיוחדת שהיא אב מלאכה וחייב עליה כרת וסקילה בפני עצמה, אף כל שהיא אב מלאכה (יבמות ו:) או: שלא תאמר העושה ארבעה או חמשה אבות מלאכות כשוגג אינו חייב אלא אחת, דהא חד לאו איכא בכולהו וחד כרת, לפיכך פרט בה בפני עצמה להקיש אליה, מה היא מיוחדת ומחייבין עליה לעצמה כו' (פסחים ה: ובעי"ז לעיל לה:). **ועשה מאחת מהנה.** האמור לענין חטאות, הוה ליה למכתב ועשה אחת ולשתוק, לייתר ליה אלא, מ"ם דמאחת וכל תיבת מהנה לדרשה ודרוש הכי פעמים שכל מעשה עבירותיו חשוב אחת ופעמים שהוא קרוי הנה לשון רבים (שבת ע.). **מאי טעמא דר' יוסי.** כלומר מאי דריש ביה, דלכתבי מ' דמהנה ומ' דמאחת למאי אתא (שם). **אחת מאחת הנה מהנה.** אחת הוה ליה למכתב וכתיב מאחת, וכן נמי הנה הוה ליה למכתב וכתב מהנה, ודרוש אחת והנה בלא מ"ם הכי, פעמים אחת שהוא הנה, שבת אחת לבדו הוא מחלל ויש כאן חטאות הרבה, דאזלי בתר מלאכות, ופעמים הנה שהיא אחת, מלאכות הרבה עשה ואינו חייב אלא אחת, דבהנך תרי גווני איכא למשמע ועשה אחת וחייב הנה ואיכא למימר נמי הכי ועשה אחת הנה, עשייתו הוי אחת אע"פ שהן הנה ומ"ם יתירה לרבות שכותב שם משמעון, דאע"ג שנתכוין לעשות תיבה גדולה, הואיל ושתי אותיות הראשונות שם במקום אחר הן חייב, והיינו מאחת, מקצת המלאכה ולא כולה, חייב חטאת (שם ועי"ש קג.) **מהנה תולדות.** לרבות תולדות, כלומר הדומות לאבות (שם ע.). **אחת שהיא הנה.** דאמרן שחייב אחת על כולן מאי היא, כגון שעושה שבת וזדון מלאכות, דיודע שמלאכות אסורות בשבת אבל סבר שבת היום (שם). **העלם זה וזה בידו.** שבת ומלאכות, מהו. חייב אחת על כולן או על כל אחת ואחת (שם). **ותו לא מידי.** אין לבנין אחר דבר זה (סוכה לו:). תו ליכא לאקשויי מידי (עירובין קג.) אין להשיב על כך (יבמות לס. קדושין כא:) אין להקשות על דבר זה (ע"ז כב. סד.) אין להקשות בנגדר זה (לקמן סו.).